

مقایسه گرایش به تفکر انتقادی دانشجویان کارشناسی پیوسته پرستاری دانشگاه‌های علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی و آزاد اسلامی شهر یزد

شمس الملوك جلال منش*، محمود محمودی**، معصومه برخوردار***

* مربی دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه آزاد اسلامی - واحد پزشکی تهران

** استاد دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی تهران

*** مربی دانشکده پزشکی علی ابن ابیطالب دانشگاه آزاد اسلامی - واحد یزد

چکیده

مقدمه: تفکر انتقادی جزء لاینفک آموزش پرستاری است، لذا آگاهی و درک مهارت‌ها و گرایش‌ها به تفکر انتقادی دانشجویان پرستاری برای مریبان پرستاری لازم و ضروری است. این پژوهش با هدف تعیین و مقایسه گرایش به تفکر انتقادی دانشجویان کارشناسی پیوسته پرستاری دانشگاه‌های علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی و آزاد اسلامی در سال ۱۳۸۷ انجام پذیرفت.

روش‌ها: این مطالعه از نوع توصیفی - مقایسه‌ای، بر روی ۸۵ نفر از دانشجویان کارشناسی پیوسته پرستاری دانشگاه علوم پزشکی و ۸۵ نفر از دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی شهر یزد براساس نمونه‌گیری طبقه‌ای انجام شد. ابزار گردآوری داده‌ها، پرسشنامه مشتمل بر دو بخش: بخش اول مشخصات دموگرافیک و بخش دوم پرسشنامه گرایش به تفکر انتقادی کالیفرنیا بود. برای تجزیه و تحلیل داده‌های گردآوری شده از روش‌های آمار توصیفی و استنباطی در نرم افزار SPSS استفاده گردید.

یافته‌ها: نتایج حاصله نشان داد که ۸۳/۵ درصد دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی و ۸۰ درصد دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی دارای گرایش به تفکر انتقادی متزلزل بودند. بین گرایش به جستجوگری، انتقادپذیری، قدرت سازماندهی، رشد یافتگی، حقیقت جوئی، اعتماد به نفس دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی و دانشگاه علوم پزشکی تفاوت معنی‌داری وجود نداشت ($P < 0.05$) و فقط در قدرت تجزیه و تحلیل تفاوت معنی دار بود ($P < 0.05$).

نتیجه‌گیری: این مطالعه نشان داد که گرایش به تفکر انتقادی در هر دو گروه دانشجویان متزلزل می‌باشد. به نظر می‌رسد اگرچه تفکر انتقادی در آموزش پرستاری مهم است ولی، آن گونه که لازم است مورد توجه نظام آموزشی قرار نمی‌گیرد لذا خط مشی‌های آموزشی برای ارتقاء تفکر انتقادی باید توسعه داده شود.

واژه‌های کلیدی: تفکر انتقادی، گرایش، دانشجویان پرستاری

مقدمه

توانایی انسان را برای درک مسائل افزایش می‌دهد (۳). عدم آموزش شیوه تفکر صحیح و به خصوص تفکر انتقادی، موجب می‌شود تا افراد از بعضی مسائلی که نیاز به عمق و تأمل بیشتری دارد بسیار سطحی عبور کنند (۴). در سال‌های اخیر متخصصان علوم تربیتی در مورد نارسایی توانایی شاگردان در امر تفکر انتقادی ابراز نگرانی کرده‌اند. زیرا رشد و پرورش مهارت‌های فکری شاگردان همیشه مسئله پیچیده در آموزش بوده، ولی امروزه حالتی بحرانی به خود گرفته است، چون برون‌داد اطلاعاتی فرهنگ ما از قدرت تفکر انتقادی ما درباره آن اطلاعات فراتر رفته است (۵). تفکر انتقادی نکته‌ای کلیدی در موفقیت تحصیلی و کاری می‌باشد و توانایی تفسیر و ارزیابی و به کارگیری دانش جهت حل مسئله، ابداع و نوآوری

یکی از خصوصیات منحصر به فرد انسان، برخورداری او از استعداد تفکر است. انسان به کمک استعداد تفکر توانسته است نسبت به موجودات دیگر در سازگاری با محیط و برخورد با مسائل آن به بقای خویش ادامه دهد و سبب پیدایش تمدن‌ها و فرهنگ‌های عظیمی شود (۱). در جوامع پیچیده کنونی، اگر کسی نتواند به خوبی از این استعداد خدادادی استفاده نماید و یا با شیوه‌های به کارگیری و تقویت آن آشنا نباشد، دچار مشکلات عدیده‌ای خواهد شد (۲). در میان انواع تفکر، تفکر انتقادی تنها آموزشی است که گذر از ساده‌نگری بی‌چون و چرا را به ژرف نگری و انتخاب آزادانه تسهیل می‌کند و نویسنده مسئول: معصومه برخوردار عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد یزد، دانشکده پزشکی علی ابن‌ابطالب، گروه پرستاری.

barkhordary.m@gmail.com

بسیار مهم‌تر از به خاطر سپاری و آگاهی داشتن از تعداد زیادی اصول علمی است (۶). قرن بیست و یکم، عصر تغییرات دائمی در عملکردهای علمی و پزشکی جدید است. لذا ضرورت سازگاری با سیستم‌های پیچیده مراقبت‌های بهداشتی به عنوان یک اولویت مهم احساس می‌گردد. که این خود مستلزم تجهیز به سلاح تفکر انتقادی می‌باشد (۷). مواردی همچون دغدغه خاطر در مورد توانایی تیم درمان برای همگامی با پیشرفت‌های سریع و وسیع، توانایی کارکنان بهداشتی درمانی برای حصول به نتایج درمانی مطلوب، دگرگونی در مراقبت‌های درمانی، تغییر در فلسفه یادگیری و نیز دگرگونی‌های سازمانی و فرهنگی اجتناب‌ناپذیر و تاثیرگذار بر آموزش پزشکی و حرف و ابسته منجر به فراخوان ویژه برای تمرکز بر توسعه مهارت‌های تفکر منطقی در علوم پزشکی شده است (۸). لذا پرستاران باید آماده فعالیت ایمن، شایسته، شهودی و نوآور در عرصه‌های گوناگون و دائماً در حال تغییر باشند. از آنجائی که نظام آموزش علوم پزشکی کشور در حال حاضر با چالش‌هایی در برآورده نمودن انتظارات جامعه در ارتقاء سلامت مواجه است، لذا ضرورت تربیت دانش‌آموختگان کارآمد، متفکر و خلاق با قدرت تصمیم‌گیری خوب بر اساس استانداردهای ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی احساس می‌گردد (۷). دانشجویان آموزش دیده با روش سنتی به جای تمرکز بر درک مفاهیم و به کارگیری آن‌ها به حفظ طوطی وار مطالب پرداخته و تنها دریافت کننده از جانب مدرس خواهند بود. چنین دانشجویانی در بالین تنها به اجرای ناآگاهانه کارهای عادی اکتفا نموده و با موقعیت‌های جدید به صورت انفعالی برخورد می‌نمایند و هیچ گونه تلاشی در جهت نوآوری و تفکر بر اساس شناسایی و برآورده ساختن نیازهای موجود نخواهند نمود (۹). از میان ۲۰۰ مورد سوء عملکرد در سال ۲۰۰۱، نتایج بررسی‌ها نشان داد که بخش عمده این سوء عملکردها به دلیل فقدان استقلال، تمامیت و خودکارایی در پرستاران بوده است که منجر به کاهش سطح صلاحیت عملکردی آن‌ها شده و استهلاک و هدر رفتن هزینه‌ها را افزایش داده است (۱۰). می‌توان این طور بیان نمود که پرستارانی که تفکر انتقادی ندارند خود به بخشی از مشکل تبدیل می‌شوند (۱۱). بنابراین لازم است بهترین عملکرد در آموزش پرستاری تعیین و روی یادگیری مادام‌العمر تأکید شود و این که چطور یاد بگیرند به طور انتقادی فکر کنند (۱۲). فدراسیون جهانی آموزش پزشکی نیز اهمیت تفکر انتقادی در آموزش علوم پزشکی را مدنظر قرار داده و آن را از جمله استانداردهای جهانی آموزش

پزشکی برشمرده و در بند ۲-۲ استانداردها، به کارگیری شیوه‌های علمی در برنامه آموزشی دانشجویان را به دانشکده‌ها خاطر نشان نموده و متذکر می‌شود دانشکده‌ها باید اصول برخورد با مسایل را به شیوه تفکر انتقادی از طریق برنامه درسی به دانشجویان بیاموزند (۱۳). همچنین طبق نظر اتحادیه ملی کمیته اعتبار بخشی پرستاری (۲۰۰۲) دانش‌آموختگان برنامه‌های پرستاری لازم است از مهارت‌های حل مسئله، بازتاب و تأمل، و تفکر انتقادی برخوردار باشند و توانایی تفکر انتقادی به عنوان یک صلاحیت و شایستگی مهم را در دانشجویان مطرح نموده اند (۱۴). باتوجه به اهمیت موضوع، مطالعات متعددی در این مورد در کشورهای مختلف انجام گرفته است. مطالعات انجام شده در کانادا و استرالیا نشان دهنده گرایش مثبت به تفکر انتقادی است (۱۵ و ۱۶). ولی در چین و ژاپن گرایش دانشجویان پرستاری به تفکر انتقادی متزلزل بوده است (۱۶ و ۱۷). مطالعات در این مورد در اردن نیز بیانگر آن بود که فقط ۵۰/۳٪ از دانشجویان سال اول و ۴۷/۶٪ از دانشجویان سال آخر نمره بالاتر از ۲۸۰ کسب کردند که این آمار نشان می‌دهد که گرایش به تفکر انتقادی در هر دو گروه مرزی و حاشیه‌ای بوده است (۱۸). با وجود مطالعات متعدد در کشورهای مختلف، در زمینه تفکر انتقادی در آموزش، متاسفانه تحقیقات بسیار کمی در این زمینه در آموزش پرستاری در ایران انجام شده است. اسلامی و همکاران (۱۳۸۳) نشان دادند که ۹۳٪ دانشجویان ترم اول و ۹۴٪ دانشجویان ترم آخر و ۹۸/۳٪ پرستاران بالینی دارای توانایی تفکر انتقادی ضعیف می‌باشند و بین تفکر انتقادی دانشجویان ترم اول و آخر تفاوتی وجود ندارد (۱۹). همچنین قریب نیز در مطالعه خود بر روی دانشجویان کارشناسی ارشد رشته‌های مختلف علوم پزشکی تهران به نتایج مشابهی دست یافته است (۲۰). مطالعه‌ای که با عنوان مقایسه تفکر انتقادی دانشجویان ترم اول و آخر مقطع کارشناسی پیوسته و کارشناسی ارشد مامائی در تهران انجام شد، نشان داد که بین نمرات کل تفکر انتقادی دانشجویان ترم اول و ترم آخر دانشگاه‌های علوم پزشکی شهر تهران تفاوت معنی‌دار نداشته است (۲۱). لذا ضرورت تحول در نظام آموزش علوم پزشکی با تاکید بر آموزش تفکر انتقادی به عنوان یک اولویت احساس می‌گردد (۷). بدین ترتیب با توجه به این که تفکر انتقادی یکی از استانداردهای پایه فدراسیون جهانی آموزش پزشکی از جمله اعتبار بخشی دانشکده‌هاست و طبق نظر اتحادیه ملی اعتبار بخشی پرستاری، دانش‌آموختگان برنامه‌های پرستاری

و پس از دسترسي به نمونه‌هاي منتخب به معرفي خود و ارائه توضيحاتي مختصر در مورد اهداف پژوهش پرداخت و پس از كسب موافقت آن‌ها در زمان و مكاني مناسب (اعم از محيط‌هاي خلوت موجود در بخش‌هاي بيمارستان‌ها و كلاس‌هاي درس در دانشكده‌ها) پرسشنامه‌ها را در اختيار نمونه‌هاي پژوهش قرار داد. پس از شرح در مورد آن و روش پاسخ‌گويي به سؤالات طي مدت ۲۰ دقيقه، نمونه پژوهش در حضور محقق اقدام به پاسخ‌گويي به پرسشنامه مي‌نمود. سپس اطلاعات توسط نرم افزار آماری SPSS.Ver 16 و با استفاده از آمار توصيفي (تهيه جداول، توزيع فراواني مطلق و نسبي) و استنباطي (آزمون دقيق فيشر) اطلاعات به دست آمده مورد تجزيه و تحليل آماری قرار گرفت و ($P < 0.05$) معنی‌دار تلقی شد.

يافته‌ها

از مجموع ۱۷۰ نفر شركت كننده در اين پژوهش، ۸۵ نفر (۵۰ درصد) دانشجويان دانشگاه آزاد اسلامی و ۸۵ نفر (۵۰ درصد) دانشجويان دانشگاه علوم پزشکی شاهر به تحصیل بودند. در ارتباط با مشخصات فردی واحدها ۵۵/۹ درصد در گروه سنی ۲۲ و بالاتر، ۷۶/۵ درصد مجرد، ۹۸/۴ درصد مونث بودند. نتایج نشان داد که زیرگروه‌های جستجوگری، اعتماد به نفس، قدرت تجزيه و تحليل به ترتيب در ۶۰ درصد، ۵۴/۱ درصد، ۵۵/۳ درصد دانشجويان دانشگاه علوم پزشکی و ۵۵/۳ درصد، ۴۹/۴ درصد، ۶۹/۴ درصد دانشجويان دانشگاه آزاد اسلامی مثبت بوده است. همچنين زیرگروه‌های انتقادپذیری، قدرت سازماندهی و رشد يافتگی به ترتيب در ۷۷/۶ درصد، ۶۲/۴ درصد، ۶۱/۲ درصد دانشجويان دانشگاه علوم پزشکی و ۷۵/۳ درصد، ۵۸/۸ درصد، ۶۹/۴ درصد دانشجويان دانشگاه آزاد اسلامی متزلزل بوده است و زیرگروه حقيقت‌جوئی در ۶۴/۷ درصد دانشجويان دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی و در ۶۹/۴ درصد دانشجويان دانشگاه آزاد اسلامی منفي بوده است. آزمون‌های آماری فقط در زیرگروه قدرت تجزيه و تحليل تفاوت معنی‌داری را نشان داد ($P < 0.05$) و در بقیه زیرگروه‌ها تفاوت معنی‌دار وجود نداشت. همچنين نتایج نشان داد که ۸۳/۵ درصد دانشجويان دانشگاه آزاد اسلامی و ۸۰ درصد دانشجويان دانشگاه علوم پزشکی دارای گرايش به تفكر انتقادي متزلزل بوده‌اند. نتایج به دست آمده از آزمون فيشر نیز نشان داد که بين دو گروه اختلاف آماری معنی‌داری وجود ندارد (جدول ۱).

لازم است از تفكر انتقادي برخوردار باشند و توانايی تفكر انتقادي به عنوان يك صلاحيت و شايستگي مهم در دانشجويان مطرح شده است. پژوهش حاضر با هدف سنجش گرايش به تفكر انتقادي دانشجويان پرستاري و مقايسه آن در دو دانشگاه آزاد اسلامی و علوم پزشکی شهر يزد در سال ۱۳۸۷ صورت گرفت.

روش‌ها

پژوهش حاضر يك مطالعه توصيفی مقايسه‌ای با هدف مقايسه گرايش به تفكر انتقادي دانشجويان كارشناسي پيوسته پرستاري دانشگاه آزاد اسلامی و دانشگاه علوم پزشکی بود. جامعه پژوهش كليۀ دانشجويان سال سوم و چهارم كارشناسي پيوسته پرستاري دانشگاه‌های علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی و آزاد اسلامی شهر يزد شاغل به تحصیل در دوره‌های روزانه يا شبانه در سال تحصیلی ۱۳۸۶-۸۷ بودند. نمونه‌ها با استفاده از فرمول حجم نمونه با سطح اطمینان ۹۵ درصد و انحراف معيار ۲۶ و خطای کمتر از ۴ از میان دانشجويان پرستاري به تعداد ۸۵ نفر از دانشجويان دانشگاه آزاد و ۸۵ نفر از دانشجويان دانشگاه علوم پزشکی انتخاب و مورد بررسی قرار گرفتند. نمونه‌گیری به صورت تصادفی طبقه‌ای انجام شد.

ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه دو قسمتی شامل: مشخصات دموگرافیک دانشجويان و پرسشنامه تفكر انتقادي كاليفرنيا حاوی ۷۵ سؤال که با مقیاس ليکرت از کاملاً موافقم تا کاملاً مخالفم بود. پرسشنامه مذکور از بخش‌های مختلفی مشتمل بر مواردی چون: جستجوگری، اعتماد به نفس، قدرت سازماندهی، قدرت تجزيه و تحليل، انتقادپذیری، رشد يافتگی و حقيقت‌جوئی تشکیل می‌شد. حداقل و حداکثر نمره کل کسب شده از این آزمون به ترتيب ۷۰ و ۴۲۰ است، یعنی به گرايش‌های قوی و با ثبات (بالای ۳۵۰)، مثبت (بين ۲۸۰-۳۵۰)، متزلزل (۲۱۰-۲۸۰) و منفي (زیر ۲۱۰) طبقه بندی می‌گردد (۲۲). روایی و پایایی نسخه فارسی پرسشنامه در مطالعات مختلف تاييد شده بود (۲۳ و ۲۰). ضريب آلفای کرونباخ برای پرسشنامه گرايش به تفكر انتقادي ۰/۹۰ و برای زیرگروه‌ها ۰/۶۰ تا ۰/۷۸ می‌باشد (۲۳ و ۲۲).

روش کار در این پژوهش به این صورت بود که پس از دریافت مجوز پژوهش، پژوهشگر طبق برنامه زمانی از قبل تعیین شده به بخش‌های مختلف محل کارورزی دانشجويان سال چهارم و نیز دانشكده محل تحصیل دانشجويان سال سوم مراجعه نموده

گروه تفاوت معنی داری وجود داشت. یعنی گرایش به قدرت تجزیه و تحلیل در دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی بالاتر از دانشجویان علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی بود. یافته‌های پژوهش‌های انجام شده در سایر کشورها نشان دهنده نمرات مشابه و متفاوتی است. در مطالعه‌ای که بر روی دانشجویان پرستاری در اردن انجام شد به نتایج مشابهی دست یافتند و همچنین نشان داده شد که بین گرایش به تفکر انتقادی و زیرگروه‌های آن در دانشجویان سال اول و آخر تفاوت معنی داری وجود ندارد (۱۸). مطالعه‌ای که توسط تیوآری و همکاران با هدف مقایسه گرایش به تفکر انتقادی در دانشجویان پرستاری چینی و استرالیایی انجام شد، نشان داد دانشجویان چینی فاقد گرایش مثبت به تفکر انتقادی بودند در حالی که دانشجویان استرالیایی گرایش مثبت به تفکر انتقادی داشتند. هم چنین نتایج نشان داد که در دانشجویان چینی زیرگروه‌های قدرت تجزیه و تحلیل، اعتماد به نفس، جستجوگری مثبت و گرایش به رشد یافتگی و انتقاد پذیری متزلزل است ولی در دانشجویان استرالیایی زیرگروه‌های قدرت تجزیه و تحلیل، اعتماد به نفس، جستجوگری، انتقادپذیری و رشد یافتگی مثبت بود. گرایش به حقیقت جوئی و قدرت سازماندهی در هر دو گروه متزلزل و بین میانگین نمرات کل، گرایش به تفکر انتقادی و زیرگروه‌ها در هر دو گروه مورد پژوهش تفاوت آماری معنی داری وجود داشت (۱۶). در پژوهشی بر روی دانشجویان پرستاری در کانادا میانگین نمره دانشجویان در ۶ زیرگروه از ۷ زیرگروه گرایش به تفکر انتقادی مثبت بوده، ولی در قسمت حقیقت جوئی متزلزل می‌باشند و پایین‌ترین نمره مربوط به زیرگروه حقیقت جوئی بود. بین نمرات گرایش به تفکر انتقادی دانشجویان در چهارسال متوالی تفاوت معنی داری وجود نداشت (۱۵). همچنین قریب نیز در مطالعه خود مشابهی دست یافت (۲۰).

در نتایج حاصل از این پژوهش مشخص شد که اکثر دانشجویان در هر دو گروه دارای گرایش به تفکر انتقادی متزلزل بودند در نتیجه برنامه‌ریزان آموزشی باید جنبه گرایش به تفکر انتقادی را مورد توجه قرار داده و آن را در برنامه‌ریزی درسی کلیه مقاطع دانشگاهی لحاظ کنند. مدرسان و اساتید می‌بایست توجه ویژه‌ای در روش تدریس خود نسبت به این جنبه از تفکر انتقادی بنمایند. لازم است تدابیری اندیشیده شود تا دانشجویان در طول دوره آموزشی عقاید خود را درباره موضوع‌های مختلف به صورت منطقی ابراز نمایند و نحوه استدلال و مباحثه برای حصول به نتایج را با هدایت مدرسین

جدول ۱: توزیع فراوانی مطلق و نسبی بخش‌های مختلف گرایش به تفکر انتقادی و امتیاز کل آن در گروه‌های مورد پژوهش

گرایش به تفکر انتقادی	دانشگاه آزاد اسلامی		دانشگاه علوم پزشکی		آزمون
	تعداد درصد	تعداد درصد	تعداد درصد	تعداد درصد	
جستجوگری	قوی	۴	۴/۷	۳	۳/۵
	مثبت	۴۷	۵۵/۳	۵۱	۶۰
	متزلزل	۳۳	۳۸/۸	۲۹	۳۴/۱
	منفی	۱	۱/۲	۲	۲/۴
		۰	۰/۰۰	۰	۰/۰۰
انتقادپذیری	قوی	۱۷	۲۰	۱۶	۱۸/۸
	مثبت	۶۴	۷۵/۳	۶۶	۷۷/۶
	متزلزل	۶	۷/۱	۳	۳/۵
	منفی	۰	۰/۰۰	۰	۰/۰۰
اعتماد به نفس	قوی	۱۶	۱۸/۸	۱۲	۱۴/۱
	مثبت	۴۲	۴۹/۴	۴۶	۵۴/۱
	متزلزل	۲۷	۳۱/۸	۲۶	۳۰/۶
	منفی	۰	۰/۰۰	۱	۱/۲
قدرت تجزیه و تحلیل	قوی	۱۰	۱۱/۸	۹	۱۰/۶
	مثبت	۵۹	۶۹/۴	۴۷	۵۵/۳
	متزلزل	۱۴	۱۶/۵	۲۹	۳۴/۱
	منفی	۲	۲/۴	۰	۰/۰۰
قدرت سازماندهی	قوی	۳	۳/۵	۳	۳/۵
	مثبت	۲۱	۲۴/۷	۲۳	۲۷/۱
	متزلزل	۵۰	۵۸/۸	۵۳	۶۲/۴
	منفی	۱۱	۱۲/۹	۶	۷/۱
		۰	۰/۰۰	۰	۰/۰۰
حقیقت جوئی	قوی	۰	۰/۰۰	۰	۰/۰۰
	مثبت	۲۶	۳۰/۶	۳۰	۳۵/۳
	متزلزل	۵۹	۶۹/۴	۵۵	۶۴/۷
	منفی	۲	۲/۴	۰	۰/۰۰
رشد یافتگی	قوی	۱۲	۱۴/۱	۲۱	۲۴/۷
	مثبت	۵۹	۶۹/۴	۵۲	۶۱/۲
	متزلزل	۱۲	۱۴/۱	۱۲	۱۴/۱
	منفی	۰	۰/۰۰	۰	۰/۰۰
گرایش به تفکر انتقادی	قوی	۱۴	۱۶/۵	۱۶	۱۸/۸
	مثبت	۷۱	۸۳/۵	۶۸	۸۰
	متزلزل	۰	۰/۰۰	۱	۱/۲
	منفی	۰	۰/۰۰	۰	۰/۰۰

بحث و نتیجه گیری

تفکر انتقادی بخش مهمی از مسئولیت پذیری حرفه‌ای و کیفیت مراقبت پرستاری است. نتایج این پژوهش نشان داد که گرایش به تفکر انتقادی در اکثریت دانشجویان کارشناسی پیوسته پرستاری دانشگاه آزاد اسلامی و دانشجویان کارشناسی پیوسته پرستاری دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی متزلزل است و همچنین بین دو گروه اختلاف معنی داری وجود ندارد. در نتایج حاصل از این پژوهش مشخص شد که گرایش به جستجوگری، اعتماد به نفس، قدرت تجزیه و تحلیل در بیشترین درصد دانشجویان در هر دو گروه مثبت، گرایش به انتقادپذیری، قدرت سازماندهی، رشدیافتگی در اکثریت در هر دو گروه متزلزل و گرایش به حقیقت جوئی در بیشترین درصد در هر دو گروه منفی بود و فقط در زیرگروه گرایش به قدرت تجزیه و تحلیل بین دو

روش‌های آموزش به خصوص در محیط‌های پرستاری باید با تکنیک‌هایی توأم باشد که محتوای علمی را به مشکلات بالینی ربط دهد.

قدردانی

پژوهشگران بدین وسیله مراتب تشکر و قدردانی خود را از مسئولین محترم دانشکده‌های پرستاری و مامایی دانشگاه‌های علوم پزشکی شهید صدوقی و آزاد اسلامی شهر یزد و همچنین دانشجویان پرستاری شرکت کننده در پژوهش و تمامی همراهان ابراز می‌دارد.

تمرین نمایند. همچنین عدم گرایش آنان به حقیقت‌جوئی باید مورد توجه قرار گیرد، زیرا فارغ‌التحصیلان این رشته با مشکلات و مسائل جامعه روبرو هستند در نتیجه گرایش آنان به حقیقت‌جوئی بسیار حیاتی است. اساتید می‌توانند با ایجاد شرایطی مطلوب در کلاس‌های درس به منظور انجام پرسشگری، تبادل نظر و بحث دانشجویان را به سمت تعامل سازنده و رشد گرایش به حقیقت‌جوئی سوق دهند و لازم است که مسیر سنتی برنامه‌های آموزشی را ترک و برنامه‌های جدید را طراحی نموده که هدف آن تربیت دانشجویانی متخصص و کارآمد باشد به نحوی که قادر به حل مسائل مددجویان در جامعه بوده و به اهداف سطوح بالای یادگیری دست یابند.

منابع

- ۱- رنجبر حسین، اسماعیلی حبیب الله. بررسی میزان گرایش به تفکر انتقادی در دانشجویان پرستاری و مامایی و ارتباط آن با وضعیت تحصیلی. فصلنامه دانشکده پرستاری و مامایی؛ ۱۳۸۵؛ ۴ (۱): ۱۱-۱۷.
- ۲- رنجبر حسین. تفکر انتقادی در پرستاری. چاپ اول. مشهد: انتشارات سخن گستر. ۱۳۸۵.
- ۳- هاشمی محمد. بررسی جایگاه تفکر انتقادی در محتوای کتاب‌های درسی پایه پنجم دوره ابتدائی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته تاریخ و فلسفه آموزش و پرورش، دانشگاه شیراز. ۱۳۸۵.
- ۴- جوادزاده شهشهانی افسانه. بررسی هویت دینی و تفکر انتقادی و رابطه این دو در دانشجویان ۲۲-۲۰ ساله. پایان‌نامه کارشناسی ارشد مشاوره و راهنمایی. دانشگاه الزهراء. دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی. ۱۳۸۳.
- ۵- ایبلی خدایار. در ترجمه: آموزش تفکر انتقادی. مایرز چت (مولف). چاپ ششم. تهران: انتشارات سمت. ۱۳۸۶.
- 6- McWhorter K.T. Study and Critical Thinking Skills in College. 5th ed. New York: Addison Wesley. Longman. Inc. 2003.
- ۷- حسن پور مرضیه، محمدی رخشنده، دباغی فاطمه، حق دوست اسکویی سیده فاطمه، یادآور نیکروش منصوره، صلصالی مهوش و همکاران. ضرورت تحول در آموزش علوم پزشکی: گامی به سوی توسعه تفکر انتقادی، فصلنامه پرستاری ایران؛ ۱۳۸۴؛ ۱۸ (۴۴): ۳۹-۴۸.
- ۸- جولایی سودابه، نیکبخت نصرآبادی علیرضا، پارسا یکتا زهره، جرابانی ابوالفضل، موقری محمد رضا. مفهوم تفکر منطقی و اهمیت آن در آموزش علوم پزشکی. فصلنامه طب و تزکیه؛ ۱۳۸۳؛ ۵۴: ۴۱-۴۸.
- ۹- حسن‌پور دهکردی علی، خیری سلیمان، شهرانی مهرداد. بررسی تأثیر آموزش به روش یادگیری براساس حل مشکل و سخنرانی بر یادگیری، نگرش و عملکرد دانشجویان کارشناسی پرستاری. مجله دانشگاه علوم پزشکی شهر کرد؛ ۱۳۸۵؛ ۸ (۳): ۷۶-۸۲.
- ۱۰- انوشه منیره، احمدی فضل الله، فقیه زاده سقراط، ویس مرادی مجتبی. مقایسه علل زمینه ساز بروز خطاهای کاری در مراقبت‌های پرستاری از دیدگاه پرستاران و مدیران آن‌ها. فصلنامه پرستاری ایران؛ ۱۳۸۶؛ ۳۶: ۲۵-۵۱.
- 11- Duchscher BJ. Critical Thinking: Perceptions of Newly graduated female baccalaureate nurses. Nursing Education 2003; 42 (1): 14-28.
- 12- Distler JW. Critical thinking and clinical competence: Results of the implementation of student-centered teaching strategies in an advanced practice nurse curriculum. Nurse Education in Practice 2007; 7: 53-59.
- 13- World Federation for Medical Education. Basic Medical Education, WFME Global standards for quality improvement. WFME office: University of Copenhagen. Denmark. 2003.
- 14- Staib Sharon. Teaching and Measuring Critical thinking. Journal of Nursing Education. 2003, 42(11): 498-508.

- 15- Mc Grath Jp. The relationship of critical thinking skills and critical thinking disposition of baccalaureate nursing students. *Advanced Nursing* 2003; 43 (6): 569-577.
- 16- Tiwari A, Avery A, Lai P. Critical thinking disposition of Hong Kong Chinese and Australian nursing students. *Advanced Nursing* 2003; 44 (3): 298-308.
- 17- Kavashima A, Petrini MA. Study of critical thinking skills in nursing students and nurses in Japan. *Journal of Nurse Education Today* 2004; 24: 286-292.
- 18- Suliman WA, Halabi J. Critical Thinking, Self Esteem, and State Anxiety Of Nursing Student. *Journal of Nurse Education Today*. 2007; 27: 162-168.
- ۱۹- اسلامی اکبر رسول، شکرآبی ربابه، بهبهانی نسرین، جمشیدی روح انگیز. مقایسه توانایی تفکر انتقادی دانشجویان پرستاری ترم‌های اول و آخر و پرستاران بالینی. فصلنامه پرستاری ایران ۱۳۸۳؛ ۳۹: ۱۵-۳۰.
- ۲۰- قریب میترا. بررسی ارتباط مهارت‌های تفکر انتقادی و گرایش به تفکر انتقادی در دانشجویان سال آخر کارشناسی ارشد دانشگاه‌های علوم پزشکی تهران. پایان نامه کارشناسی ارشد آموزش پزشکی، دانشکده پرستاری مامائی دانشگاه علوم پزشکی ایران. ۱۳۸۵.
- ۲۱- عبد حق زهرا. مقایسه تفکر انتقادی دانشجویان ترم اول و ترم آخر مقطع کارشناسی پیوسته و کارشناسی ارشد مامائی دانشگاه‌های علوم پزشکی شهر تهران. پایان نامه کارشناسی ارشد مامائی. دانشکده پرستاری و مامائی دانشگاه علوم پزشکی تهران. ۱۳۸۳.
- 22- Facione N, Facione PA, Sanches C. Critical thinking disposition as a measure of competent clinical judgment: the development of the California critical thinking disposition inventory. *Nursing Education* 1994; 33(8): 345-349.
- ۲۳- بهمن پور کاوه. بررسی تأثیر آموزش به شیوه یادگیری براساس حل مشکل بر مهارت‌های تفکر انتقادی، عوامل زمینه‌ساز تفکر انتقادی، نگرش و رفتار دانشجویان کارشناسی پرستاری دانشگاه علوم پزشکی تهران. پایان نامه کارشناسی ارشد آموزش پرستاری. دانشکده پرستاری و مامائی دانشگاه علوم پزشکی تهران. ۱۳۸۲.

Comparison of Critical Thinking Dispositions Between Baccalaurate Nursing Students of Yazd University Medical Sciences and Islamic Azad University of Yazd in 2008

Jalalmanesh Sh^{*}, Mahmoodi M^{**}, Barkhordary M^{***}.

^{*} Faculty member of Nursing and Midwifery, Islamic Azad University of Tehran

^{**} Faculty member of Tehran University of Medical Sciences

^{***} Faculty member of Islamic Azad University of Yazd

Abstract

Background: Critical Thinking is an essential factor for nursing practice; therefore, knowledge, having critical thinking skills and related dispositions are important for nurse educators. The purpose of this study was to determine and compare the critical thinking dispositions between nursing students of Yazd University of medical sciences and Azad university of Yazd in 2008.

Materials and Methods: This research was a descriptive-comparative study. The research samples consisted of 85 people of baccalaurate nursing students of medical sciences and 85 people of baccalaurate nursing students of Azad universities of Yazd which selected by stratified sampling. Data was collected by questionnaires, the questionnaire consisted of two parts: demographic data and California standard test of critical thinking skills that was completed by the participants. The data was analyzed by SPSS software using descriptive statistics.

Results: It revealed that critical thinking disposition of 80% students of Yazd University of Medical Sciences and 83.5% of students of Azad University of Yazd was ambivalent. There was no significant differences in critical thinking dispositions between two groups of students. Also no significant difference was observed in other disposition such as Open-mindedness, Organize, Maturity, Truth seeking, and Self confidence among the students ($P > 0.05$). The analyticity subscale was statistically significant ($P < 0.05$).

Conclusion: The result showed that critical thinking dispositions was ambivalent in two groups. Although Critical Thinking is very important in nursing education, educational system pay no attention in this regard. Promoting critical thinking dispositions rely on developing educational system

Keywords: Critical Thinking, Critical Thinking Dispositions, Nursing Students

Corresponding Author: Jalalmanesh Sh Instructor, Manager of Education, Faculty of Nursing and Midwifery, Islamic Azad University, Tehran Medical Branch, Tehran, Iran
barkhordary.m@gmail.com